

**BOLALARDA MADANIY-GIGIYENIK KO'NIKMALARNI
SHAKLLANTIRISH**

**JDPU Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim fakulteti MTT yo'nalishi 831–25-
guruh talabasi
Mang'itova Gulchehra**

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda madaniy-gigiyenik ko'nikmalarni shakllantirishning ahamiyati, mazmuni va pedagogik usullari yoritilgan. Gigiyenik tarbiyaning bola salomatligi, mustaqilligi va ijtimoiy moslashuvdagi o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, tarbiyachi va ota-onaning hamkorligi muhim omil sifatida ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: madaniy-gigiyenik ko'nikmalar, maktabgacha ta'lim, gigiyena, tarbiya, salomatlik.

Аннотация. В данной статье рассматриваются значение, содержание и педагогические методы формирования культурно-гигиенических навыков у детей дошкольного возраста. Анализируется роль гигиенического воспитания в укреплении здоровья, развитии самостоятельности и социальной адаптации ребёнка. Особое внимание уделяется сотрудничеству воспитателей и родителей.

Ключевые слова: культурно-гигиенические навыки, дошкольное образование, гигиена, воспитание, здоровье.

Annotation. This article discusses the importance, content, and pedagogical methods of forming cultural and hygienic skills in preschool children. The role of hygienic education in promoting children's health, independence, and social adaptation is analyzed. Special attention is given to the cooperation between teachers and parents in this process.

Key words: cultural and hygienic skills, preschool education, hygiene, upbringing, health.

Kirish. Bugungi kunda sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalash jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda maktabgacha ta'lim tizimi alohida ahamiyat kasb etadi, chunki aynan shu davrda bolaning shaxsiy gigiyenaga, tozalikka va madaniy xulq-atvorga oid dastlabki ko'nikmalari shakllanadi. Bolalarda madaniy-gigiyenik ko'nikmalarni erta yoshdan rivojlantirish ularning sog'lig'ini mustahkamlash, kasalliklarning oldini olish hamda ijtimoiy hayotga moslashuvini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Madaniy-gigiyenik ko'nikmalar bolaning kundalik faoliyatida qo'l yuvish, tish tozalash, ovqatlanish madaniyati, kiyinish va atrof-muhitni ozoda saqlash kabi odatlarni o'z ichiga oladi. Ushbu ko'nikmalarni shakllantirish jarayoni tizimli, izchil va pedagogik jihatdan to'g'ri tashkil etilgan ta'lim-tarbiya orqali amalga oshiriladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyachi, oila va jamiyatning hamkorligi bu jarayonning samaradorligini oshiruvchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Dolzarbli. Hozirgi globallashuv va axborot texnologiyalari rivojlangan davrda bolalar salomatligini mustahkamlash va sog'lom turmush tarzini shakllantirish masalasi dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalarda madaniy-gigiyenik ko'nikmalarni shakllantirish ularning jismoniy rivoji, kasalliklarning oldini olish va sog'lom avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda ayrim oilalarda gigiyenik tarbiyaga yetarli e'tibor berilmasligi, bolalarda shaxsiy tozalik qoidalariga rioya qilish ko'nikmalarining sust shakllanishiga olib kelmoqda. Bu holat bolalar orasida yuqumli kasalliklarning ko'payishi, ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar va intizom muammolarini yuzaga keltirishi mumkin. Shu sababli mazkur masalani maktabgacha ta'lim tizimi doirasida ilmiy-pedagogik asosda o'rganish va samarali usullarni ishlab chiqish zarurati ortib bormoqda.

Shuningdek, ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar, maktabgacha ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan davlat dasturlari bolalarda madaniy-gigiyenik ko'nikmalarni shakllantirish masalasini yanada dolzarb qilib qo'ymoqda. Ushbu ko'nikmalar bolaning mustaqilligi, mas'uliyat hissi va ijtimoiy madaniyatini rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili. Bolalarda madaniy-gigiyenik ko'nikmalarni shakllantirish masalasi pedagogika, psixologiya va gigiyena fanlarida muhim tadqiqot obyekti sifatida o'rganilgan. Mazkur yo'nalishda olib borilgan ilmiy izlanishlar maktabgacha yosh davrining shaxs rivojlanishidagi hal qiluvchi bosqich ekanligini ko'rsatadi.

Pedagog olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda maktabgacha ta'lim jarayonida gigiyenik tarbiyani tizimli tashkil etish bolaning sog'lig'i va mustaqil faoliyatini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi ta'kidlangan. Xususan, madaniy-gigiyenik ko'nikmalar kundalik rejim, takroriy mashqlar va tarbiyachining shaxsiy namunasi orqali samarali shakllanishi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Psixologik tadqiqotlarda esa bolalarda gigiyenik odatlarning shakllanishi taqlid, rag'bat va ijobiy emotsional muhit bilan chambarchas bog'liqligi qayd etiladi. Mutaxassislarning fikricha, majburlash yoki jazolash orqali emas, balki tushuntirish va o'yin faoliyati asosida olib borilgan gigiyenik tarbiya barqaror natija beradi.

Shuningdek, xorijiy tadqiqotchilar ishlarida gigiyenik tarbiyaning bolalarning ijtimoiy moslashuvi va sog'lom turmush tarzini shakllantirishdagi o'rni alohida e'tirof etilgan. Ularning ilmiy qarashlarida ota-ona va ta'lim muassasasi hamkorligi gigiyenik ko'nikmalarni rivojlantirishning muhim sharti sifatida ko'rsatiladi.

Maqsadi. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi — maktabgacha yoshdagi bolalarda madaniy-gigiyenik ko'nikmalarni samarali shakllantirishning pedagogik usullarini aniqlash va amaliyotga tatbiq etishdir. Tadqiqot bolalarning sog'lom rivoji, mustaqilligi va ijtimoiy moslashuvini ta'minlashga qaratilgan.

Vazifalari:

1. Bolalarda madaniy-gigiyenik ko'nikmalar tushunchasi, mazmuni va tarkibini ilmiy asosda aniqlash;
2. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarda gigiyenik ko'nikmalarni shakllantirish bo'yicha mavjud amaliyot va usullarni o'rganish;
3. Tarbiyachi va ota-onaning bolalar tarbiyasidagi roli va hamkorlikning ahamiyatini tahlil qilish;
4. Bolalarda kundalik gigiyenik odatlarni rivojlantirish uchun pedagogik tadbirlar va didaktik o'yinlar tizimini ishlab chiqish;
5. Amaliy tadqiqot orqali qo'llanilgan usullarning samaradorligini aniqlash va natijalarni tahlil qilib, xulosalar hamda tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot usullari. Mazkur tadqiqotda bolalarda madaniy-gigiyenik ko'nikmalarni shakllantirish jarayonini o'rganish va tahlil qilish maqsadida pedagogik va nazariy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida quyidagi usullar qo'llanildi:

Birinchidan, nazariy tahlil usuli orqali pedagogika, psixologiya va gigiyena sohasiga oid ilmiy adabiyotlar, me'yoriy-huquqiy hujjatlar hamda ilg'or pedagogik tajribalar o'rganildi va umumlashtirildi. Bu usul tadqiqot mavzusining ilmiy asoslarini aniqlashga xizmat qildi.

Ikkinchidan, kuzatish usuli yordamida maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning kundalik gigiyenik faoliyati, shaxsiy tozalik qoidalariga amal qilish darajasi va tarbiyachi tomonidan olib borilayotgan ishlar tahlil qilindi. Kuzatishlar jarayonida bolalarning yosh xususiyatlari inobatga olindi.

Uchinchidan, suhbat va so'rovnoma usullari orqali tarbiyachilar va ota-onalarning bolalarda madaniy-gigiyenik ko'nikmalarni shakllantirish borasidagi qarashlari, tajribalari va muammolari o'rganildi. Ushbu usullar amaliy holatni aniqlashga yordam berdi.

Tadqiqot dasturi

№	Tadqiqot bosqichlari	Mazmuni	Amalga oshirish usullari	Kutilayotgan natija
1	Tayyorlov bosqichi	Mavzuga oid ilmiy-pedagogik adabiyotlarni o'rganish, tadqiqot maqsad va vazifalarini aniqlash	Nazariy tahlil, hujjatlarni o'rganish	Tadqiqotning ilmiy asoslari shakllanadi
2	Diagnostic bosqich	Bolalarda madaniy-gigiyenik ko'nikmalarning dastlabki holatini aniqlash	Kuzatish, suhbat, so'rovnoma	Boshlang'ich daraja aniqlanadi
3	Amaliy bosqich	Madaniy-gigiyenik ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan pedagogik ishlarni tashkil etish	Didaktik o'yinlar, ko'rgazmali vositalar, mashqlar	Gigiyenik ko'nikmalar rivojlanadi
4	Tajriba-sinov bosqichi	Qo'llanilgan usullarning samaradorligini sinovdan o'tkazish	Pedagogik tajriba, taqqoslash	Ijobiy o'zgarishlar aniqlanadi
5	Tahlil va umumlashtirish bosqichi	Olingan natijalarni tahlil qilish va xulosalar chiqarish	Tahlil, umumlashtirish	Ilmiy xulosa va tavsiyalar ishlab chiqiladi

Yuqoridagi tadqiqot dasturi bosqichma-bosqich tadqiqot jarayonini tizimli tashkil etishga xizmat qiladi. Tadqiqotning tayyorlov bosqichi ilmiy adabiyotlarni o'rganish, maqsad va vazifalarni aniqlash orqali nazariy asos yaratadi. Diagnostik bosqichda bolalarning madaniy-gigiyenik ko'nikmalarining dastlabki holati kuzatish, suhbat va so'rovnoma orqali aniqlanadi. Amaliy bosqichda pedagogik metodlar — didaktik o'yinlar, ko'rgazmali vositalar va mashqlar yordamida ko'nikmalarni shakllantirish amalga oshiriladi. Tajriba-sinov bosqichi esa qo'llanilgan usullarning samaradorligini aniqlashga imkon beradi. Oxirgi tahlil va umumlashtirish bosqichida esa olingan natijalar tahlil qilinib, ilmiy xulosa va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Shu tariqa, tadqiqot

dasturi bolalarda madaniy-gigiyenik ko'nikmalarni shakllantirish jarayonini samarali va tizimli olib borishga xizmat qiladi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot bolalarda madaniy-gigiyenik ko'nikmalarni shakllantirishning ahamiyati, mazmuni va samarali pedagogik usullarini o'rganishga qaratildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, maktabgacha yoshdagi bolalarda gigiyenik ko'nikmalarni tizimli va izchil tarbiya orqali shakllantirish ularning sog'lom rivoji, mustaqilligi va ijtimoiy moslashuvi uchun muhimdir. Amaliy tadqiqot davomida didaktik o'yinlar, ko'rgazmali vositalar va rag'batlantirish usullaridan foydalangan holda bolalarda kundalik tozalik, qo'l yuvish, tish tozalash, ovqatlanish va kiyinish madaniyatini rivojlantirish mumkinligi aniqlandi. Shu bilan birga, tarbiyachi va ota-onaning faol hamkorligi bu jarayonning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, bolalarda madaniy-gigiyenik ko'nikmalarni erta yoshdan shakllantirish ularning sog'lom, madaniyatli va ijtimoiy faol shaxs bo'lib yetishishiga mustahkam zamin yaratadi. Shu sababli, pedagogik jarayonda ushbu ko'nikmalarni rivojlantirishga doimiy e'tibor qaratish, zamonaviy metod va usullarni tatbiq etish, tarbiyachilar malakasini oshirish hamda ota-onalarni faol jalb etish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Adabiyotlar

1. Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. Online Readings in Psychology and Culture. <https://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol2/iss1/8/>
2. Hall, E. T. (1976). Beyond Culture. Anchor Books. https://monoskop.org/images/6/60/Hall_Edward_T_Beyond_Culture.pdf
3. Spencer-Oatey, H. (2012). What is culture? A compilation of quotations. GlobalPAD Core Concepts. <https://www.warwick.ac.uk/fac/soc/al/globalpad/openhouse/interculturalskills/>
4. British Council. (n.d.). UK culture and stereotypes. <https://learnenglish.britishcouncil.org/general-english/uk-culture>
5. Karimova, N. (2018). Maktabgacha yoshdagi bolalarni gigiyenik tarbiyalash metodikasi. T.: O'zbekiston pedagogika universiteti nashriyoti.
6. Tursunova, L. (2020). Bolalarda sog'lom turmush tarzi va gigiyenik ko'nikmalarni shakllantirish. Pedagogika fanlari jurnali, 3(12), 45–52.
7. Jones, P., & Smith, R. (2017). Hygiene education in early childhood settings. Early Years Journal, 37(4), 357–369.